

■ بررسی کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)
در کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
مرضیه جهانناهی | سعید رضائی شریف آبادی | معصومه کر بلا آقایی کامران

چکیده

هدف: پژوهش حاضر، میزان کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) را در کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی بررسی نموده است.

روش/ رویکرد پژوهش: پژوهش به روش پیمایش توصیفی انجام پذیرفته و داده‌ها از طریق سیاهه واری، گردآوری شده است. جامعه این پژوهش شامل ۱۵۶ عنصر کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است که برای دستیابی به اهداف پژوهش، تنها تعداد ۵۶ عنصر توصیفی موجود در کاربرگه مذکور، با مشورت و نظرخواهی از متخصصان، مورد توجه بوده که در نهایت داده‌های این پژوهش با استفاده از آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش: میزان مطابقت کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی و عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)، تنها ۲۲٫۱ درصد است به بیان دیگر، تعداد ۲۷ عنصر از کاربرگه مذکور، با ۱۲۲ عنصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) انطباق دارد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی بیشتر به بحث سیستمی و تحلیلی (موضوعی) توجه داشته و تعداد عناصر توصیفی آن بسیار کمتر است. در واقع، استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)، در مقایسه با کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی، پوشش جامع‌تری برای فهرست‌نویسی توصیفی منابع آرشیوی دارد، و نیز مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی به جهت بهبود توصیف و سازماندهی منابع خود می‌تواند، ۴۹ عنصر پیشنهادی را که برگرفته از عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) است، در کاربرگه خود بگنجانند.

کلیدواژه‌ها

منابع آرشیوی / استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) / کاربردپذیری / مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

مطالعات آرشیوی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و سوم، دفتر دوم، (تابستان ۱۳۹۲)، ۹۸- ۸۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۱/۵ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱/۱۸

بررسی کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

مرضیه جهانشاهی^۱ | سعید رضائی شریف آبادی^۲ | معصومه کربلا آقایی کامران^۳

مقدمه

وظایف مؤسسه آرشیوی، به‌طور عمده، در دو بخش خلاصه می‌شود. بخش نخست تهیه و حفاظت اسناد ارزشمند تاریخی؛ و بخش دوم فراهم آوردن شرایط استفاده از آنهاست. بخش دوم این وظیفه، مؤسسه‌های آرشیوی را موظف می‌کند تا با استفاده از انواع روش‌ها و برنامه‌ها، مخاطبان بالفعل و بالقوه خود را بیابند و به آنها خدمات عرضه کنند. فعالیت مستمر آرشیویست‌ها در بخش دوم، موجب رونق بخشیدن به بخش نخست نیز می‌گردد؛ زیرا مردم به آنها اعتماد کرده و اسناد و مدارک بسیاری را که نزد آنان است به این مؤسسه‌ها واگذار می‌کنند. حسن اعتماد مردم و انتظار خدمت‌رسانی از این مؤسسه‌ها، دولت و سازمان‌های مسئول دیگر را وادار خواهد کرد تا نسبت به تأمین منابع مالی، انسانی، و فنی مؤسسه‌های آرشیوی اقدام نمایند. در غیراین صورت، ممکن است در اثر کم‌کاری نقش مؤسسه‌های آرشیوی به تدریج فراموش شود و فعالیت این مراکز به کندی گراید یا تعطیل شود (فدایی عراقی، ۱۳۸۴، ص ۲۴۷).

آرشیوها یکی از بخش‌های مهم فرهنگی هر کشور به‌شمار می‌آیند و هویت ملی و تاریخی هر کشور وابسته به آنهاست که اسناد و مدارک تاریخی و فرهنگی با ارزش از طریق آنها حفاظت، سازماندهی، و بازیابی می‌شوند. به‌همین خاطر، آرشیویست‌ها از استاندارد در تنظیم و توصیف منابع آرشیوی بهره می‌جویند تا با ایجاد هماهنگی، انسجام، و یکپارچگی لازم بتوانند تبادل و بازیابی اطلاعات را در بین مخازن آرشیوهای

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهراء (نویسنده مسئول)
Marziye.jahanshahi@gmail.com
۲. استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه الزهراء
Srezaei@alzahra.ac.ir
۳. استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه الزهراء
Mkamran@alzahra.ac.ir

مختلف نه تنها ممکن سازند؛ بلکه تسریع و تسهیل نمایند. استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) یکی از استانداردهای نوین در زمینه سازماندهی انواع اطلاعاتی (از جمله کتابخانه، موزه، آرشیو، و دیگر مراکز اطلاع‌رسانی) است که سعی نموده با ارائه رهنمودهایی برای توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی، نیازهای کاربران این حوزه را به منابع مطلوب برطرف سازد (طاهری، ۱۳۸۹).

به بیان دیگر، از یک سو کاربران همواره انتظار دارند تا منابع اطلاعاتی را براساس نیازشان شناسایی، انتخاب، و جست‌وجو کرده و در نهایت به آنها دسترسی یابند و از سوی دیگر، مشکلات در حال رشد حوزه سازماندهی اطلاعات، از قبیل توجه به اصول محتوا در برابر حامل، ساختار منطقی قواعد، بین‌المللی بودن، امکان استفاده در محیط وب و شبکه، سازگاری با دیگر استانداردها، استفاده فراتر از جامعه کتابداری، ساده‌سازی جهت کاهش افزونگی و افزایش سازگاری با محمل‌های اطلاعاتی گوناگون، کارشناسان حوزه سازماندهی را بر آن داشته تا استانداردی خلق نمایند که هم نیازهای کاربران را برطرف سازد و هم پردازش داده‌ها برای جست‌وجو و نمایش توسط ماشین را تسهیل کند.

متخصصان فهرست‌نویسی در تلاش هستند تا بازیابی را به شکل یکدست و جهانی امکان‌پذیر سازند. تلاش‌های آنها به شکل‌های گوناگون نمود پیدا کرده که قواعد فهرست‌نویسی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) یکی از نمودهای آن است (فری‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۳۱). بنابراین، به دلیل قابلیت‌های در نظر گرفته شده در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)، نظیر ارائه سطوح مختلف توصیف، چارچوب انعطاف‌پذیر برای توصیف همه منابع، وجود پیشینه‌هایی سازگار با نیاز کاربران، چارچوب گسترش‌پذیر برای توصیف محتوایی و فنی منابع، و قابل درک بودن قوانین آن، به نظر می‌رسد در چند سال آینده این استاندارد می‌تواند جایگزین دیگر استانداردهای موجود در مراکز اطلاع‌رسانی شود؛ بنابراین، لازم است فهرست‌نویسان ساختار جدید این استاندارد را بشناسند و با بخش‌های مختلف و مرتبط آن از جمله ساختار و ویژگی‌های الگوهای مفهومی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی (اف.آر.بی.آر.)^۱ و ملزومات کارکردی داده‌های مستند (فراد)^۲ و نیازهای تعریف‌شده کاربران در آنها که بسترهای اصلی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) هستند، آشنا باشند (مرادی، حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۹۰). باید قبل از غافلگیر شدن در موضوع سازماندهی اطلاعات، خود دست به شناسایی استانداردهای نوین بزنیم و میزان کاربردپذیری این استانداردها را در مراکز مهم اطلاع‌رسانی، از جمله مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی بسنجیم و تا حد ممکن وضعیت موجود سازماندهی اسناد را بهبود بخشیم.

1. Functional Requirement for Bibliographic Records (FRBR)
2. Functional Requirement for Authority Data (FRAD)



فایده‌های این پژوهش عبارت‌اند از:

• ارتقای بهره‌وری (فهرست‌نویسی اصولی‌تر و کامل‌تر) اسناد موجود در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی با استفاده از استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)؛ و
• یکپارچه‌سازی در امر توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی به کمک ساختار استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) برای افزایش سطح دسترسی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، به‌عنوان بخشی از کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس، به‌صورت رسمی از سال ۱۳۷۲ فعالیت خود را آغاز کرده است و یکی از مراکز مهم اسنادی کشور محسوب می‌شود. این مرکز با دارا بودن بیش از ۱۲ میلیون برگ سند، یکی از غنی‌ترین آرشیوهای کشور است که محل رجوع مناسبی برای پژوهشگران تاریخ معاصر کشورمان به‌شمار می‌آید (ططری، ۱۳۸۸). مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، از چند دسته اسناد گوناگون همچون اسناد درجه اول، اسناد درجه دوم، نامه‌ها و فرمان‌های مشروطیت، و سایر اسناد تشکیل شده است که این اسناد برای ذخیره و بازیابی جامع، نیازمند سازماندهی یکپارچه براساس استانداردهای نوین جهانی از جمله استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) می‌باشند. با توجه به بررسی به‌عمل آمده توسط پژوهشگر، مشخص شد که این مرکز از استانداردهای بین‌المللی آرشیوی برای سازماندهی اسناد خود بهره نمی‌گیرد و تنها به رعایت اصول آرشیوی و فهرست‌نویسی در سطح پرونده، اکتفا کرده است. بنابراین، با توجه به کاستی‌های موجود این مرکز، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) سعی دارد چهار هدف استانداردهای توصیف منابع آرشیوی شامل اطمینان از تولید توصیف‌های منطقی و مناسب و روشن، تسهیل در بازیابی و تبادل اطلاعات منابع آرشیوی، کمک در اشتراک اطلاعات معتبر، و نیز امکان یکپارچه‌سازی توصیف‌های مختلف در سامانه اطلاعاتی واحد (عادل، رضائی شریف‌آبادی، خسروی، ۱۳۸۹) را در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی به مرحله ظهور درآورد. برای تحقق این امر، سازماندهی منابع آرشیوی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی مورد ارزیابی قرار گرفته است تا میزان کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در این مرکز تعیین شود.

قابل ذکر است که استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) شامل یک دسته از عناصر است که عناصر هسته نامیده می‌شوند. عناصر هسته، عناصری هستند که حتماً باید در یک پیشینه که یک موجودیت را توصیف می‌نماید، وجود داشته باشند. وجود عناصر دیگر، که عناصر مکمل نامیده می‌شوند، درحقیقت برای متمایز کردن موجودیت‌های مشابه

از یکدیگر است. شمول عناصر دیگر از عناصر هسته، اختیاری و برحسب نیاز سازمان مورد نظر است. به بیان دیگر، عناصر هسته، سطح پایه توصیف را در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) مشخص می‌کنند که در این پژوهش نیز تنها به عناصر هسته این استاندارد پرداخته شده است.

پیشینه پژوهش

شناخت جامع و کاربردی قواعد استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در عرصه سازماندهی اطلاعات برای پیاده‌سازی آن در محیط آرشیوی از ضروریات کنونی است. پژوهش حاضر برای پاسخ به پاره‌ای از پرسش‌های اساسی در همین زمینه انجام گردیده است. در این پژوهش به آرشیو، به‌طور خاص، به‌عنوان یکی از مکان‌های مهم اطلاع‌رسانی در عصر حاضر توجه شده است. از طرفی، از آنجا که پژوهش حاضر به دو جنبه اصلی سازماندهی و توصیف منابع آرشیوی، و نیز استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) اشاره دارد پیشینه پژوهش نیز شامل این دو بخش اصلی خواهد بود.

در بخش پژوهش‌های انجام شده در زمینه سازماندهی و توصیف منابع آرشیوی، پژوهش‌های بنی‌اقبال، خسروی و فعال^۱ (۱۳۹۰)، باغستانی^۲ (۱۳۸۹)، عادل^۳ (۱۳۸۹)، امین‌الرعیایا^۴ (۱۳۸۵)، قربانی^۵ (۱۳۷۳)، رضائی شریف‌آبادی^۶ (۱۳۶۹)، فانک کیچ^۱ و راموس کنراد^۲ (۲۰۱۱)، کورین^۳ (۲۰۰۶)، پیرس موسس^۴ (۲۰۰۵)، و نودل^۵ (۲۰۰۴)؛ و در بخش پژوهش‌های انجام شده در زمینه استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) پژوهش‌های پازوکی^۱ (۱۳۹۱)، طاهری^۲ (۱۳۸۹)، مرادی^۳ (۱۳۸۹)، دیدگاه و عرفان‌منش^۴ (۱۳۸۸)، مطلوب^۵ (۱۳۸۶)، واکر، هان و دارت^۶ (۲۰۱۱)، کوئل^۷ (۲۰۱۰)، کسر و ایچل^۸ (۲۰۰۹)، دلسی^۹ (۲۰۰۹)، میکسا^{۱۰} (۲۰۰۹)، اسپر^{۱۱} (۲۰۰۸)، ویتاکر^{۱۲} (۲۰۰۷)، چپمن^{۱۳} (۲۰۰۶)، و مور^{۱۴} (۲۰۰۶) در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است.

قابل ذکر است در جست‌وجوهای انجام شده هیچ پژوهشی در ایران درباره سازماندهی و توصیف منابع آرشیوی و نیز استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) به‌طور همزمان، به دست نیامد. در خارج از ایران، مقاله مروری نیمر^{۱۴} (۲۰۱۰) است که وی در مقاله‌ای با عنوان «آر.دی.ای. و آرشیوها» مطرح می‌کند که با حرکت به سوی خودکارسازی و استانداردسازی در امر توصیف آرشیوها، آرشیویست‌ها به‌طور فزاینده‌ای توسط سیستم‌های کتابخانه و استانداردهای موجود مردمانده‌اند. با انتشار قوانین توصیفی کتابخانه‌های نوین، توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)، آرشیوها هم‌اکنون می‌توانند تأثیر متقابل بر روی توسعه استانداردهای کتاب‌شناختی را مشاهده کنند. با این حال، اعتماد

1. Fanck Kich and Ramos Konrad
2. Koreen
3. Pearce-Moses
4. Knodel
5. Wacker, Han and Dart
6. Coyle
7. Caesar and Eichel
8. Delsey
9. Miksa
10. Ascher
11. Whittaker
12. Chapman
13. Moor
14. Nimer



به توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در مدل‌های مفهومی کتابخانه‌ها نیز چالش‌های جدیدی را برای آرشیویست‌هایی که مایل به استفاده از چارچوب‌های توصیفی کتابخانه به منابع آرشیوی هستند، ایجاد کرده است. در نهایت، این مقاله به بررسی تأثیر آرشیوها بر توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) و تأثیر بالقوه توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) بر آرشیوها پرداخته است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر «تعیین میزان کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی» است. برای تحقق هدف اصلی پژوهش، اهداف فرعی زیر مطرح می‌گردند:

1. تعیین ناحیه‌های مربوط به کاربردگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی و مباحث کلی مطرح شده در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)؛
2. تعیین عناصر موجود در کاربردگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛
3. تعیین میزان مطابقت استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) با کاربردگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛ و
4. شناسایی عناصری جهت بهبود توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.

روش‌شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در پژوهش حاضر، به‌منظور گردآوری مطالب مربوط به ادبیات و پیشینه پژوهش، روش سندی (کتابخانه‌ای) و برای تبیین میزان مطابقت استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) با کاربردگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، روش پیمایش توصیفی بوده است. به این ترتیب که کاربردگه اسناد تاریخی مورد استفاده برای سازماندهی منابع در مرکز مذکور، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و عناصر موجود در آن استخراج و با سیاهه‌ای که عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) را تشکیل می‌دهد، تطبیق داده شده است و در نهایت با مطابقت این دو سیاهه، برخی از عناصری که جزء عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) بوده ولی در کاربردگه اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی استفاده نمی‌شوند، با نظر و مشاوره کارشناسان و متخصصان آرشیوی برای منابع آرشیوی ضروری تشخیص داده

شدند، که این موارد استخراج و به عنوان عناصر پیشنهادی کاربرگه ارائه شد. در نهایت، با جمع بندی و مقایسه دیگر منابع، میزان کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در این مرکز مشخص شده است. باید خاطر نشان کرد که تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار اس.پی.اس.اس. و آمار توصیفی صورت گرفته است.

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، با توجه به روش پیمایشی آن، سیاهه واری است. به طوری که، پس از استخراج عناصر توصیفی موجود در کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی، به بررسی میزان مطابقت عناصر مذکور با عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)، پرداخته شده و در نهایت نیز عناصر پیشنهادی جهت بهبود کاربرگه اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی ارائه شده است.

جامعه آماری پژوهش حاضر ۱۵۶ عنصر موجود در کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است که برای دستیابی به اهداف پژوهش تنها تعداد ۵۶ عنصر توصیفی کاربرگه مذکور مورد نظر بوده است.

یافته‌های پژوهش و پاسخ به پرسش‌های اساسی

پرسش نخست: ناحیه‌های مربوط به کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی و مباحث کلی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) شامل چه مواردی است؟

ردیف	ناحیه
۱	شناسایی
۲	اطلاعات کد شده
۳	اطلاعات توصیفی
۴	یادداشت‌ها
۵	شناسه‌های مرتبط
۶	عنوان‌های مرتبط
۷	تجزیه و تحلیل موضوعی
۸	مسئولیت معنوی اثر
۹	ویژه کاربرد بین المللی
۱۰	استفاده ملی

جدول ۱

ناحیه‌های مربوط به کاربرگه اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی



طبق جدول ۱ و بررسی مستند کاربری نرم افزار کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (رسا)، کاربرگه مجلس بر مبنای ساختار مارک ایران طراحی شده که باید یادآوری کرد، ساختار مارک ایران مطابق با قالب یونی مارک است و مارک ایران از ده ناحیه اصلی فوق تشکیل شده است.

ردیف	مبحث کلی
۱	شناسایی بازفودهای عینی و موردها
۲	توصیف حاملها
۳	ارائه فراهم آوری و دسترسی به اطلاعات
۴	شناسایی آثار و بیانها
۵	توصیف محتوا
۶	ثبت ویژگی های افراد، خاندانها و تنالگان
۷	شناسایی افراد
۸	شناسایی خاندانها
۹	شناسایی تنالگان
۱۰	شناسایی مکانها
۱۱	ثبت روابط خانوادگی
۱۲	افراد، خاندانها، و تنالگان مرتبط با اثر
۱۳	افراد، خاندانها، و تنالگان مرتبط با بیان
۱۴	ثبت روابط میان آثار، بیانها، بازفودهای عینی و موردها
۱۵	مرتبط با آثار
۱۶	مرتبط با بیانها
۱۷	مرتبط با بازفودهای عینی
۱۸	مرتبط با موردها
۱۹	ثبت روابط میان افراد، خاندانها، و تنالگان
۲۰	مرتبط با افراد

جدول ۲

مباحث کلی مربوط به استاندارد توصیف
و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)

طبق جدول ۲ و پیش نویس استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) که در ۱۶ مه ۲۰۱۲ توسط کتابخانه کنگره آمریکا منتشر شده، مشخص شد که عناصر هسته استاندارد مذکور در ۲۰ مبحث کلی تنظیم شده است.



پرسش دوم: عناصر موجود در کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی کدام‌اند؟

ردیف	ناحیه	عناصر
۱	زبان اثر	زبان متن نوشتاری یا گفتاری و مانند آن
۲	زبان اثر	زبان متن میانجی در صورتی که متن از زبان اصلی ترجمه نشده باشد
۳	زبان اثر	زبان اثر اصلی
۴	زبان اثر	زبان خلاصه یا چکیده اثر
۵	زبان اثر	زبان فهرست مندرجات
۶	زبان اثر	زبان صفحه عنوان در صورتی که به زبانی غیر از زبان متن باشد
۷	زبان اثر	زبان عنوان کامل در صورتی که با زبان متن فرق داشته باشد
۸	زبان اثر	زبان اشعار اپرا
۹	زبان اثر	زبان منابع همراه (غیر از خلاصه‌ها، چکیده‌ها و مانند آن)
۱۰	زبان اثر	زبان عنوان فرعی
۱۱	عنوان و نام پدیدآور	عنوان اصلی
۱۲	عنوان و نام پدیدآور	نام عام مواد
۱۳	عنوان و نام پدیدآور	سایر اطلاعات عنوانی
۱۴	عنوان و نام پدیدآور	عنوان اصلی به زبان دیگر
۱۵	عنوان و نام پدیدآور	نام نخستین پدیدآور
۱۶	عنوان و نام پدیدآور	عنوان اصلی به قلم نویسنده دیگر
۱۷	عنوان و نام پدیدآور	نام سایر پدیدآوران
۱۸	عنوان و نام پدیدآور	شماره بخش
۱۹	عنوان و نام پدیدآور	نام بخش
۲۰	عنوان و نام پدیدآور	مشخصه جلد
۲۱	عنوان و نام پدیدآور	زبان «عنوان اصلی به زبان دیگر»
۲۲	عنوان و نام پدیدآور	سازمان دارنده اثر
۲۳	عنوان و نام پدیدآور	خط فهرست‌نویسی و خط اصلی شناسه
۲۴	محدوده خاص منابع	شماره‌گذاری: تاریخ، جلد، شماره
۲۵	محدوده خاص منابع	ماخذ نوع شماره‌گذاری
۲۶	وضعیت نشر و پخش و جز آن	محل نشر و پخش و جز آن

جدول ۳

سیاهه‌نویسی مربوط به عناصر توصیفی کاربرگه
فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی



ردیف	ناحیه	عنصر
۲۷	وضعیت نشر و پخش و جز آن	نام ناشر، پخش کننده و جز آن
۲۸	وضعیت نشر و پخش و جز آن	نشانی ناشر، پخش کننده و جز آن
۲۹	وضعیت نشر و پخش و جز آن	تاریخ نشر و پخش کننده و جز آن
۳۰	وضعیت نشر و پخش و جز آن	محل تولید
۳۱	وضعیت نشر و پخش و جز آن	نشانی تولید کننده
۳۲	وضعیت نشر و پخش و جز آن	نام تولید کننده
۳۳	وضعیت نشر و پخش و جز آن	تاریخ تولید
۳۴	وضعیت نشر و پخش و جز آن	خط فهرست نویسی و خط اصلی شناسه
۳۵	وضعیت نشر و پخش و جز آن	تقوم
۳۶	مشخصات ظاهری	تعداد صفحه ها
۳۷	مشخصات ظاهری	سایر جزئیات
۳۸	مشخصات ظاهری	ابعاد
۳۹	مشخصات ظاهری	پیوست
۴۰	تاریخ سند	تاریخ سند
۴۱	تاریخ سند	تاریخ سند برگزیده
۴۲	یادداشت های کلی	متن یادداشت
۴۳	یادداشت های مربوط به مشخصات ظاهری	اطلاعات مشخصات ظاهری نسخه خطی
۴۴	خصوصیات سند موجود	مؤسسه ای که فیلد به آن مربوط می شود
۴۵	یادداشت منشأ	متن یادداشت
۴۶	یادداشت منشأ	مؤسسه ای که فیلد به آن مربوط می شود
۴۷	یادداشت های مربوط به مندرجات	مندرجات
۴۸	معرفی سند	چکیده
۴۹	نحوه تهیه سند	متبع سفارش / نشانی اشتراک
۵۰	نحوه تهیه سند	رساله
۵۱	نحوه تهیه سند	دسترس پذیری
۵۲	مبدأ اصلی	کشور
۵۳	مبدأ اصلی	سازمان
۵۴	مبدأ اصلی	قواعد فهرست نویسی (بخش توصیفی)
۵۵	اطلاعات دسترسی رکورد	سطح دسترسی
۵۶	اطلاعات دسترسی رکورد	پایان نامه های دفاع شده و دفاع نشده

ادامه جدول ۳

سیاهه واری مربوط به عناصر توصیفی کاربردگه
فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی



یافته‌ها نشان داد که کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی، به‌طور جامع، تعداد ۱۵۶ عنصر، شامل عناصر توصیفی، عناصر سیستمی و عناصر تحلیلی (موضوعی) را داراست که با توجه به اهداف پژوهش، تنها بخش عناصر توصیفی کاربرگه مورد نیاز است و از طریق مشورت و نظرخواهی با متخصصان تعداد ۵۶ عنصر این کاربرگه، توصیفی تلقی شدند که در جدول ۳ قابل مشاهده است و در پژوهش مورد مطابقت قرار گرفته‌اند.

پرسش سوم: میزان مطابقت استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) با کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی چگونه است؟

میزان مطابقت	فراوانی	درصد فراوانی
مطابقت ندارد	۹۵	۷۷/۹
مطابقت دارد	۲۷	۲۲/۱
جمع	۱۲۲	۱۰۰

جدول ۴

میزان مطابقت عناصر توصیفی کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی با عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.)

با توجه به مطابقت استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) با کاربرگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی جدول ۴ به دست آمد که در نهایت مشخص شد، میزان مطابقت عناصر فوق تنها ۲۲/۱ درصد بوده است. باید اشاره کرد که در ورود داده‌ها در نرم افزار اس.پی.اس.اس.، از گزینه بله و خیر (بله برای مطابقت و خیر عدم مطابقت با یکدیگر) استفاده شده است.

پرسش چهارم: چه عناصری جهت بهبود توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی می‌توان شناسایی کرد؟

ردیف	عناصر توصیفی پیشنهادی
۱	عنوان کامل اولیه (رسمی)
۲	عنوان کامل بعدی (قراردادی)
۳	عنوان کلیدی
۴	عنوان خلاصه شده
۵	شرح مسئولیت مربوط به عنوان کامل
۶	نشانی و پیرایش

جدول ۵

عناصر پیشنهادی برای کاربرگه اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی



ردیف	عناصر توصیفی پیشنهادی
۳۲	حرفه یا شغل
۳۳	شناسگر شخص
۳۴	نام مرجع خاندان
۳۵	نوع خاندان
۳۶	تاریخ مربوط با خاندان
۳۷	محل مرتبط با خاندان
۳۸	عضو برجسته خاندان
۳۹	شناسگر خاندان
۴۰	نام مرجع تنالگان
۴۱	تاریخ تأسیس
۴۲	تاریخ پایان فعالیت سازمان
۴۳	دیگر نشانه وابسته به تنالگان
۴۴	شناسگر تنالگان
۴۵	نام مرجع محل
۴۶	اثر مرتبط، اثر وابسته
۴۷	بیان مرتبط
۴۸	شخص مرتبط
۴۹	تنالگان مرتبط

ردیف	عناصر توصیفی پیشنهادی
۷	نام تولید کننده
۸	شیوه انتشار
۹	مشخصات بایگانی رقمی
۱۰	یادداشت تغییرات در مشخصات محمل
۱۱	مکان یا ب متحدالشکل منبع
۱۲	شکل اثر
۱۳	امضاکننده یک پیمان و جز آن
۱۴	دیگر مشخصات متمایز کننده اثر
۱۵	شناسگر اثر
۱۶	نوع محتوا
۱۷	تاریخ بیان
۱۸	زبان بیان
۱۹	مخاطبان مورد نظر
۲۰	خط
۲۱	مقیاس افقی محتوای نقشه
۲۲	مقیاس عمودی محتوای نقشه
۲۳	سایر اطلاعات مقیاس
۲۴	نمایش محتوای نقشه
۲۵	یادداشت فهرست نویسی
۲۶	نام مرجع مرجع
۲۷	تاریخ تولد
۲۸	تاریخ وفات
۲۹	عنوان شخص
۳۰	شکل کامل نام
۳۱	دیگر نشانه وابسته به شخص

ادامه جدول ۵

عناصر پیشنهادی برای کاربرگه اسناد تاریخی
مجلس شورای اسلامی



از آنجاکه در پیش نویس استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) بیان شده این استاندارد برای تمامی مراکز اطلاع رسانی اعم از کتابخانه، موزه، و مرکز اسناد طراحی شده است و هیچ گاه نمی توان تمامی عناصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) را برای فهرست نویسی منابع آرشیوی مناسب دانست؛ از طریق مشورت با صاحب نظران و کارشناسان آرشیو، برخی عناصر را که کاربردگه مجلس شورای اسلامی فاقد آن است و برای بازیابی اسناد، ضروری به نظر می رسند، از عناصر هسته استاندارد مذکور استخراج شد که در جدول ۵ قابل مشاهده است.

نتیجه گیری و پیشنهاد

استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) بر مبنای الگوهای مفهومی بنا شده است و از نظر نقاط دسترسی، ساده تر شدن کار برای مراجعان، قرار دادن آثار مشابه در کنار هم، کاربرپسندی و نیاز به تخصص کمتر برای استفاده، نسبت به الگوهای قبلی برتری دارد (فری زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۵۱) و از آنجاکه هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است، نتایج زیر جهت بهبود توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی ارائه می گردد:

- کاربردگه فهرست نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی بیشتر به بحث سیستمی و تحلیلی (موضوعی) توجه داشته و تعداد عناصر توصیفی آن بسیار کمتر است؛
- استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در بخش توصیفی پوشش جامع تری دارد؛

- کاربردگه اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی از استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در استانداردسازی عناصر خود بهره نبرده است؛

- تقسیم بندی ناحیه های توصیفی کاربردگه اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی با توجه به نیاز خاص منابع آرشیوی بیشتر از این تعداد ناحیه را باید شامل شود؛

- مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی به جهت بهبود توصیف و سازماندهی منابع خود می تواند ۴۹ عنصر پیشنهادی را که برگرفته از استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) است، در کاربردگه خود بگنجانند؛ و

- مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی در بخش توصیف و سازماندهی منابع خود برای کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) می تواند از هریک از راهبردهای تطبیقی و یا تغییری بهره گیرد.

در نهایت، می‌توان اذعان کرد که با ضعف‌هایی چند از جمله استفاده از ابزارها و رویکردهای سنتی در بحث سازماندهی منابع، عدم هماهنگی با استانداردهای توصیفی بین‌المللی، عدم توجه کافی به ویژگی‌های منابع آرشیوی در دنیای امروز، با سازگاری نه‌چندان مطلوب سازماندهی منابع آرشیوی و استانداردهای بین‌المللی نیز مواجه شده‌ایم. به‌منظور ارتقای سطح کیفیت خدمات ارائه شده در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی پیشنهادهای زیر توسط پژوهشگر ارائه می‌شود:

یافته‌ها نشان داد که نرم‌افزار کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی براساس مارک طراحی شده است که استاندارد کتابخانه‌ای و نه آرشیوی است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود طراحان نرم‌افزارها و پایگاه‌های اطلاعاتی به استفاده از رویکردهای نوین و استانداردهای روز و پروتکل‌های جدید تشویق شوند.

یافته‌ها نشان داد که کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد مجلس شورای اسلامی بیشتر به بحث سیستمی و تحلیلی (موضوعی) توجه دارد و تعداد عناصر توصیفی آن بسیار کمتر است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود به یکدستی و توازن در عناصر توصیفی، سیستمی و تحلیلی (موضوعی) منابع آرشیوی دقت بیشتری شود.

یافته‌ها نشان داد که تنها ۲۷ عنصر از ۱۲۲ عنصر هسته استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) توسط عناصر توصیفی کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی پوشش داده شده است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود کاربرگه فهرست‌نویسی اسناد تاریخی مجلس شورای اسلامی عناصر توصیفی بیشتری را در خود بگنجانند تا به بازیابی بهتر منابع منجر شود.

یافته‌ها نشان داد که از استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در طراحی کاربرگه فهرست‌نویسی مرکز اسناد شورای اسلامی استفاده نشده است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود برای استفاده و درک بهتر از عناصر پیشنهادی در کاربرگه مذکور، اقدام به برگزاری کلاس‌های آموزشی ضمن خدمت برای نیروی انسانی مشغول به کار در مرکز اسناد شود. یافته‌ها نشان داد که کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی به بازنگری در سازماندهی اسناد خود نیاز دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود اعمال راهبردهای تطبیقی و یا تغییری در کاربرگه فهرست‌نویسی مراکز اسناد صورت گیرد.

یافته‌ها نشان داد که استاندارد توصیف و دسترسی به منبع، کاربردپذیری لازم جهت به‌کارگیری توسط مراکز اسناد را دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود فهرست‌نویسان با مدل‌های مفهومی و تأثیرگذار بر استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) آشنایی پیدا کنند.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

بررسی و شناسایی انواع منابع آرشیوی و ارائه پیشنهاد استاندارد توصیفی مناسب جهت فهرست‌نویسی هریک از این منابع؛
بررسی کارکردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) به طور خاص در موزه‌ها به عنوان مرکز اطلاع‌رسانی با ویژگی‌های خاص؛
امکان‌سنجی پیاده‌سازی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در انواع مراکز اطلاع‌رسانی اعم از کتابخانه، موزه، و مرکز اسناد؛
تعیین سطح حداقل برای فهرست‌نویسی و ورود اطلاعات آرشیوی در دنیای رقمی؛
بررسی لزوم تشکیل کمیته‌ای تخصصی از نمایندگان گروه‌های سازماندهی آرشیوهای ایران برای ارائه راهکارهای پیشنهادی در جهت برقراری یکدستی در زمینه توصیف و سازماندهی منابع آرشیوی.

کتابنامه

- امین‌الرعیاء، رویا (۱۳۸۵). *ارزیابی سازماندهی منابع غیرکتابی کتابخانه ملی ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- باغستانی، ساناز (۱۳۸۹). *بررسی وضعیت تنظیم و توصیف اسناد در گنجینه اسناد ملی ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- بنی اقبال، ناهید؛ خسروی، فریبرز؛ فعال، سهیلا (۱۳۹۰ بهار). بررسی تطبیقی استانداردهای توصیف منابع غیرکتابی و ارائه طرح پیشنهادی دستنامه برای کتابخانه‌ها و آرشیوهای ایران. *گنجینه اسناد*، ۲۱(۱)، ۱۰۶-۱۱۹.
- پازوکی، فاطمه (۱۳۹۱). *امکان‌سنجی به کارگیری قواعد توصیف و دسترسی به منبع (آر.دی.ای.) در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: میزان آمادگی و پذیرش فهرست‌نویسان و سازگاری رسد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.
- دیدگاه، فرشته؛ عرفان‌منش، محمدامین (۱۳۸۸). رویکردی ساختاری به استاندارد توصیف و دسترسی به منابع با تاکید بر دو مدل مبنای آن: الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی و الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های مستند. *فصلنامه کتاب*، ۷۹، ۲۱۴-۱۹۷.
- رضائی شریف‌آبادی، سعید (۱۳۶۹). *گزارشی از تجربه تنظیم و سازماندهی اسناد شخصی در موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی بنیاد مستضعفان و جانبازان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- طاهری، مهدی (۱۳۸۹ زمستان). بررسی کارکردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع برای توصیف و سازماندهی مواد آرشیوی. *گنجینه اسناد*، ۲۰(۴)، ۸۰-۹۴.



طبری، علی (۱۳۸۸). «معرفی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی». فصلنامه فرهنگی پیمان. شماره ۸/۴.
از: ۱۳۹۱/۰۴/۲۳

<http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=D573C586-D8D7-43CA-BB38-26EB-0C0D8AFE>

عدالی، معصومه (۱۳۸۹). *بررسی وضعیت تنظیم و توصیف اسناد آرشیوی در معاونت سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (آرشیو ملی ایران) از آغاز تا کنون و ارائه راهکارهایی در جهت بهبود آن*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه الزهرا. تهران.

عدالی، معصومه؛ رضایی شریف آبادی، سعید؛ خسروی، فریبرز (۱۳۸۹). پائیز. مهم‌ترین عناصر توصیف آرشیوی از دید صاحب‌نظران آرشیو در ایران. *گنجینه اسناد*. ۲۰(۳)، ۱۶۵-۱۴۸.

فدایی عراقی، غلامرضا (۱۳۸۴). *مدیریت یادمانه (آرشیو)*. تهران: دانشگاه تهران.

فری زاده، زینب (۱۳۸۸). «ملزومات کارکردی پیشینه کتابشناختی (اف.آر.بی.آر.)». در *استانداردهای ابر داده‌ای*. تهران: چاپار.

قربانی، علی حسین (۱۳۷۳). *بررسی وضعیت مراکز آرشیوی شهر تهران (نیروی انسانی، ارزشیابی اسناد، سازماندهی اطلاعات و خدمات آرشیوی*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تربیت مدرس. تهران.

مرادی، خدیجه (۱۳۸۹). *بررسی عناصر توصیفی به کار رفته در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه‌های دیجیتالی ایران و ارائه الگوی پیشنهادی برای به کارگیری این قواعد*. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه پیام نور، دانشکده هنر و رسانه. مشهد.

مرادی، خدیجه؛ حاجی‌زین‌العابدینی، محسن (۱۳۹۰). استاندارد توصیف و دسترسی به منابع (آر.دی.ای.): مقدمه‌ای بر فهرست‌نویسی در قرن ۲۱. *ارتباط علمی*. ۱۹(۱). در تاریخ ۱۳۹۰/۰۴/۱۴، از:

http://ejournal.irandoc.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-804-1

Ascher, J. P. (2008). What's the big deal whit RDA? Or, Some thoughts on the heliocentric universe. *Colorado libraries*, 34(3), 57-61.

Caesar, I.; Eichel, D. (2009). «Challenges for the Implementation of Resource Description and Access (RDA): Case Study Germany». Retrieved 2012/4/5 from:

[http://www.researchgate.net/publication/28810053_Challenges_for_the_Implementation_of_Resource_Description_and_Access_\(RDA\)Case_Study_Germany](http://www.researchgate.net/publication/28810053_Challenges_for_the_Implementation_of_Resource_Description_and_Access_(RDA)Case_Study_Germany)

Chapman, A. (2006). «RDA: A new international standard. Ariadne», Retrieved 2011/10/13 from: <http://www.ariadne.ac.uk/issue49/chapman/>

Coyle, K. (2010). RDA in RDF Library technology reports. February-March, p26-36.



- Delsey, T.(2009). RDA, FRBR, and FRAD: Making the connection. ALCTS Pre-conference. July 2009. Chicago. Retrieved 2012/1/24 from: <http://www.rda-jsc.org/docs/td20090602.pdf>
- Fank Kich, T. J.; Glauca Vieira, R. K.(2011). «Archival arrangement and description in lawsuits». *Perspect. Cienc. Inf.*, 16(4), Retrieved 2012/4/02 from: <http://dx.doi.org/10.1590/S1413-99362011000400013>
- Knodel, L. A.(2004). *The evolution of archival description at the southern historical collection*. A master's paper for the M.S. in L.S. degree, University of North Carolina at chapel hill.
- Koreen, W. B.(2006). «*The art of description: finding a place for works of art in archival description standards and practice*». Master of arts, Department of history, University of Manitoba, University of Winnipeg.
- Miska, S. D. (2009).Resource description and Access (RDA) and New Research for Potentials. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 35(5),47-51.
- Moor, J. R. (2006).«RDA: New cataloging rules, coming soon to library near you. *Library Hi Tech News*, 23(9), 12-17.
- Nimer, C.(2010). RDA and Archives. *Journal of Archival Organization*. London. **Routledge**, 8: 227-243. Retrieved 2012/4/3 from: <http://dx.doi.org/10.1080/15332748.2010.550799>
- Pearce-Moses, R.(2005). *A Glossary of Archival and Records Terminology*. Society of American Archivists.
- Wacker, M.; Han, M.; Dartt, J.(2011). Testing Resource Description and Access with non-MARC metadata standards. **Routledge**. 49,655-675.
- Whittaker, B. M.(2007). «DACS and RDA: Insights and questions from the new archival descriptive standard». *Library Resources & Technical*. 51(2),98-105.

